

Researcher: Social Sciences Studies

ISSN: 2148 - 2691

2016, Volume 4, Issue 1, p. 16-30

**5.SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE SORUNLARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ:
BİR KÖY OKULU ÖRNEĞİ¹**

**THE FIFTH-GRADERS' OPINIONS ABOUT ENVIRONMENTAL PROBLEMS:
A CASE OF A SCHOOL VILLAGE**

Hamdullah EROL² & Naim UZUN³

ÖZET

Artan çevre sorunları karşısında etkili bir çevre eğitiminin önemi de gün geçtikçe artmaktadır. Etkili bir çevre eğitimi için küçük yaşlardan itibaren bireylerin çevre sorunlarına ilişkin mevcut görüşlerinin bilinmesi, daha sonraki öğrenim sürecinde izlenecek olan eğitimin şekillenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. İlkokuldan ortaokula geçiş sürecinde bulunan 5.sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin saptanmasının amaçlandığı bu çalışma, bütüncül tek durum deseninde nitel bir araştırmadır. Çalışmada görüşme yöntemi yoluyla Aksaray İli'ne bağlı bir köy okulunda öğrenim görmekte olan 17 öğrencinin görüşleri alınmıştır. Görüşmelerde öğrencilerden yaşadıkları köy, ülke ve dünyadaki çevre sorunlarının neler olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bulgulardan hareketle sonuç olarak öğrencilerin çevre sorunlarını daha çok yerel düzeyde açıkladıkları, görüşlerinin genellikle hava, su ve toprak kirliliği gibi yakın çevrelerinde gözlenebilen sorunlar etrafında toplandığı görülmüştür. Çalışmada ulaşılan sonuçların, özellikle köy okullarında görev yapacak ve yapmakta olan öğretmenlere etkili bir çevre eğitimine ilişkin planlamalarında yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, çevre eğitimi, çevre sorunları, köy okulu, 5.sınıf.

¹ Bu araştırma, 3.Uluslararası İlkokul Eğitimi Konferansı'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur (8-10 Ekim, 2015), Nevşehir, Türkiye

² Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim (Fen Bilgisi Eğitimi) ABD hamdullah.erol@hotmail.com

³ Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi ABD naimuzun@yahoo.com

ABSTRACT

Due to acceleration in environmental problems, the importance attached to environmental education is increasing. For an effective environmental education to be provided, students' opinions about environmental problems should be revealed starting from early ages and these opinions may play an important role in the shaping of the future instructional process to be followed. In this regard, the purpose of this qualitative study employing an integrated single case design is to determine the fifth grade students' opinions about environmental problems. Within the context of the study, the opinions of 17 fifth graders attending a village school of the city of Aksaray were collected by means of interviews. During the interviews, the students were asked to state their opinions about the environmental problems in the village, the country and the world in which they are living. In the analysis of the collected data, the content analysis method was employed. The results of the analysis showed that the students conceive the environmental problems mostly at the local level and their opinions are gathered around problems that can be observed in their close environments such as air, water and land pollution. The findings of the current study are believed to offer guidance for novice teachers working especially in village schools in the planning of an effective environmental education.

Key Words: Environment, environmental education, environmental problems, village school, 5th grade.

GİRİŞ

Yaşadığı dünya ile karşılıklı bir etkileşim içerisinde bulunan ve bu etkileşim sürecinde doğayı kendi çıkarları uğruna acımasızca kullanan insanoğlunun oluşturduğu çevresel tahribatlar her geçen gün artmaktadır. Özellikle de ekonomik kaygıların toplumlar üzerindeki yönlendirici etkisinin insanın bilinçsizliğiyle birleşmesi neticesinde insanoğlu, hayatı daha kolay ve daha hızlı yaşamaya, sırf kendi arzu ve istekleri için doğal dengeyi bozucu yönde davranmaya meyilli hale gelmiştir. Hayatın giderek hız kazandığı ve bu hıza yetişmeye dönük çabaların gölgesinde kalan doğanın, her geçen gün artan çevre sorunları ile birlikte büyük bir tehdit altında olduğunu belirtmek mümkündür. Çünkü şüphesiz çevresel sorunlar, o çevrede ve o çevre ile etkileşim halinde bulunan diğer tüm çevrelerde yaşayan canlıları doğrudan etkilemekte olup önüne geçilmediği takdirde gelecekte de etkilemeye devam edecektir.

Çevre sorunlarının önlenmesine yönelik özellikle de son yıllarda artan bir şekilde politik, siyasi ve bilimsel çevrelerde çeşitli projeler ortaya koyulmakta ve çözüm yolları üretilmektedir. Hiç şüphesiz insan eliyle yapılan tahribatın önüne yine insan eliyle yapılacak somut değişimlerle geçilebilecektir. Bunun için takip edilecek, vazgeçilemeyecek ve önemi hiçbir şekilde göz ardı edilemeyecek en temel ve en gerekli yol çevre için etkili bir eğitimden geçmektedir. Bozkurt ve Cansüngü-Koray (2002)'ın da belirttiği üzere, çevre problemleri ile başa çıkmanın en temel yolu bilinçli ve organize bir şekilde, toplumdaki bütün bireylerin eğitiminden geçer. Atasoy ve Ertürk (2008)'e göre, çevre için eğitim bireylerin çevre ahlâkını, çevre bilincini, çevre bilgisini, çevresel tutum ve davranışlarını olumlu yönde değiştirmeyi amaçlayan bir eğitimidir.

Çevre sorunları ile çevre duyarlılığı ve çevre eğitimi arasında doğrudan bir ilgi görülebilmektedir. Çevre sorunlarının çözümünde, bireyin duyarlılığının ve aldığı çevre eğitiminin yeterliliğinin etkisi göz ardı edilemez (Çabuk ve Karacaoğlu, 2003). Eğer insanlara doğal çevrenin önemi doğru biçimde anlatılır, çevre sorunlarının çözümünde eğitimin işlevi kavratılır, çevre konusunda duyarlılıkları arttırılır ve aktif olarak harekete geçmeleri sağlanabilirse çok yönlü gelişen çevre sorunlarının azaltılması konusunda büyük bir adım atılmış olacaktır (Aktaran: Yangın ve Filik-İşçen, 2013; Kuhlemeir, Bergh ve Lagerweij, 1999). Dolayısıyla çevre eğitimi, çevre duyarlılığı ve çevre sorunları arasındaki bu sıkı ilişki göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin yaşadıkları dünyadaki çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması, bu görüşlerinden hareketle öğrencilerin farkındalıklarının, algılarının, bilgi düzeylerinin saptanarak, buna göre eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi oldukça önemli görülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Bu çalışma, bir köy okulunda öğrenim görmekte olan 5.sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada cevap aranan sorular şu şekildedir:

- a. Öğrencilerin çevre ile ilgili etkinliklere katılma durumları nasıldır?
- b. Öğrenciler çevre sorunu kavramını nasıl algılamaktadır?
- c. Öğrencilerin köy, ülke ve dünya ölçeğindeki çevre sorunlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
- d. Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, bütüncül tek durum deseninde nitel bir çalışmadır. Yıldırım ve Şimşek (2013)'in ifade ettiği üzere, tek durum desenlerinde, isminden de anlaşılacağı gibi, tek bir analiz birimi (bir birey, bir kurum, bir program, bir okul, vb.) vardır. Dolayısıyla bu çalışmanın analiz birimini de bir köy okulundaki 5.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Çalışma Grubu

Araştırmaya Aksaray il merkezine bağlı bir köy okulunda öğrenim görmekte olan 5.sınıftan 10'u (%58,8) erkek 7'si (%41,2) kız olmak üzere toplam 17 öğrenci katılmıştır (Tablo 1). Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s.141). Burada araştırmacı, ihtiyaç duyduğu büyüklükteki bir gruba ulaşana kadar en ulaşılabılır olan yanıtlayıcılardan başlamak üzere

örneklemine oluşturmaya başlar ya da ulaşılabilir ve maksimum tasarruf sağlayacak bir durum, örnek üzerinde çalışır (Aktaran: Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010, s.91; Cohen ve Mahion, 1989; Ravid, 1994). Çalışmanın yürütüldüğü okul sosyoekonomik açıdan düşük düzeydeki bir yerleşim yerinde bulunmaktadır.

Tablo 1. Öğrencilerin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	f	%
Erkek	10	58,8
Kız	7	41,2
Toplam	17	100

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması için nitel veri toplama araçlarından biri olan görüşme yöntemi kullanılmış, ayrıca öğrenci çizimlerinden de yararlanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2013)'in, Stewart ve Cash (1985)'ten aktardıkları üzere görüşme, önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim süreci olarak tanımlanmaktadır. Yine Yıldırım ve Şimşek (2013)'in belirttiği üzere, gerçeğin farklı yönlerini ve oluşumlarını öğrenebilmek için araştırmacı, araştırdığı olay ve olguya ilişkin farklı bakış açılarını, farklı anlamları, farklı göstergeleri ve kaynakları ortaya çıkarmalıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da öğrencilerin çevre sorunlarına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarabilmek için ek olarak öğrenci çizimlerinden de yararlanılmıştır. Öğrencilere yöneltilen görüşme soruları aşağıdaki gibidir:

- Bugüne kadar “çevre” ile ilgili bir etkinliğe / eğitime / kulüp çalışmasına katılmış mıydınız? Evet katıldım (Nasıl bir etkinlikti?), Hayır katılmadım (Neden katılmadınız?)
- “Çevre sorunu” kavramı size ne ifade ediyor? (“Çevre sorununu nasıl açıklarsınız/tanımlarsınız?” şeklinde alternatif sorular)
- Köyünüzdeki en önemli çevre sorunları nelerdir?
- Ülkemizdeki en önemli çevre sorunları nelerdir?
- Dünyamızdaki en önemli çevre sorunları nelerdir?
- Çevre sorunlarının önlenmesi için önerileriniz nelerdir?
- Çevre sorunlarının önlenmesinden kim / kimler sorumludur?

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde görüşme formundaki kapalı uçlu ilk soruya verilen yanıtlar için frekans analizi yapılarak yüzdelik değerler çıkarılmış, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar için ise kodlamaya dayalı içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde Yıldırım ve Şimşek (2013)'in belirttikleri (1) verilerin kodlanması, (2) temaların bulunması, (3) kodların ve

temaların düzenlenmesi, (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamaları takip edilmiştir. Verilerin analizinde araştırma soruları ve bu araştırma sorularının ilgili olduğu görüşme soruları Tablo 2’de belirtilmiştir. Örneğin, ilk araştırma sorusuna ilişkin verilere görüşme formunun ilk sorusu olan “a” sorusuna verilen yanıtlardan ulaşılmıştır.

Tablo 2. Araştırma sorularının ilişkili olduğu görüşme sorularına göre dağılımı

Araştırma Soruları	İlgili Görüşme Soruları
Öğrencilerin çevre ile ilgili etkinliklere katılma durumları nasıldır?	a
Öğrenciler çevre sorunu kavramını nasıl algılamaktadır?	b
Öğrencilerin köy, ülke ve dünya ölçeğindeki çevre sorunlarına ilişkin görüşleri nelerdir?	c, d, e
Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesine ilişkin çözüm önerileri nelerdir?	f, g

BULGULAR VE YORUM

a. “Öğrencilerin çevre ile ilgili etkinliklere katılma durumları nasıldır?” araştırma sorusuna ilişkin elde edilecek veriler için öğrencilere yöneltilen “*Bugüne kadar çevre ile ilgili bir eğitime / etkinliğe / kulüp çalışmasına vb. katılmış mıydınız?*” sorusuna verilen yanıtlar, “katılma durumu” teması altında Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Öğrencilerin çevre ile ilgili çalışmalara katılma durumları

Katılma durumu	f	%
Evet katıldım	8	47,06
Hayır katılmadım	9	52,94
Toplam	17	100

Öğrencilerin yarısına yakını (f=8, %47,1) çevre ile ilgili etkinliklere katıldıklarını belirtmişlerdir. Katıldıkları etkinlikler hakkında Ö1, Ö4, Ö5 ve Ö8 öğrencileri sırasıyla “*Çevremize çöp atmayla ilgili tiyatro yaptım*”, “*Çevreyi koruma derneği yaptık*”, “*Çevremizi gezdik ve insanların çevremizi kirletmelerine baktık*” ve “*Kartona güzel bir şekilde çevre ile ilgili sözler yazdım. Arkadaşlarımla birlikte grupça sinemalar yaptık ve herkes bir şey oldu.*” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Öğrencilerin diğer yarısı (f=9, %52,9) çevre ile ilgili etkinliklere katılmadıklarını belirtmişlerdir. Katılmama sebebi olarak öğrenciler katılmak istemediklerini, ilgi duymadıklarını belirtmiş, ayrıca Ö9 ve Ö11 “*Okulumuzda öyle bir çalışma olmadı*”, Ö17 ise “*Canım istemedi çünkü çok sıkıcı ve rezaletti, berbattı*” şeklinde görüş bildirmişlerdir.

b. “Öğrenciler çevre sorunu kavramını nasıl algılamaktadır?” araştırma sorusuna ilişkin elde edilecek veriler için öğrencilere yöneltilen “‘Çevre sorunu’ kavramı size ne/neler ifade ediyor?” sorusuna verilen yanıtlar, “çevre sorunu” teması altında kodlanarak Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin çevre sorunu kavramına ilişkin düşünceleri

Çevre sorunu	f	%
Çöpler - Atıklar	9	28,13
Çevre kirliliği	6	18,75
Hava kirliliği	5	15,63
Su kirliliği	3	9,38
Orman yangınları	3	9,38
Toprak kirliliği	2	6,25
Ağaç kesimi	1	3,13
Endüstriyel patlayıcıların etkileri	1	3,13
Sigara	1	3,13
Alkol kullanımından doğan kontrolsüz davranışlar	1	3,13
Toplam*	32	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Öğrencilerin “çevre sorunu” kavramına ilişkin görüşlerine bakıldığında en fazla insanlar tarafından çevreye atılan çöp ve atıkları (f=9, %28,13) ifade ettikleri görülmektedir. Ayrıca, bazı öğrenciler ise çevre sorunu kavramını çevre kirliliği (f=6, %18,75) olarak ifade etmişlerdir. Diğer öğrenciler ise çevre sorunu kavramını hava, su, toprak kirliliği gibi genel ifadelerle açıklamışlardır. Bazı öğrenciler ağaç kesimlerini, egzoz gazlarını, endüstriyel patlayıcıların etkilerini, sigara kullanımını çevre sorunu olarak ifade etmişlerdir. Hiçbir öğrenci çevre sorunu kavramına ilişkin bir tanımlamada bulunmamış, bu kavramın zihinlerinde oluşturduğu çağrışımları belirtmişlerdir. Ö2 “Çöpleri etrafa atmak, insanların denizlere çöp atmaları, dinamit patlamaları, alkol ve sigara tütünü.” şeklinde görüş bildirmiştir. Öğrenci ile yapılan görüşmede neden “alkol” ifadesini kullandığı sorulduğunda alkol kullanımı sonucunda insanların kontrolsüz davranışlarıyla çevreye zarar verebildiklerini belirterek bu durumu çevre sorunu ile ilişkilendirdiği anlaşılmıştır. Ö15 de “Çevre kirliliği, su kirliliği, hava kirliliği, orman yangını çevre sorunu budur.” şeklinde bir görüş bildirmiş, diğer öğrenciler de benzer ifadeler kullanmışlardır.

c. “Öğrencilerin köy, ülke ve dünya ölçeğindeki çevre sorunlarına ilişkin görüşleri nelerdir?” araştırma sorusuna ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir:

Öğrencilere yöneltilen “Köyünüzdeki en önemli çevre sorunları nelerdir?” görüşme sorusuna verilen cevaplar, Tablo 5’de “köydeki çevre sorunları” teması altında kodlanarak verilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin köydeki en önemli çevre sorunlarına ilişkin görüşleri

Köydeki çevre sorunları	f	%
Çöpler - Atıklar	12	26,66
Su kirliliği	10	22,22
Görüntü kirliliği	7	15,55
Hava kirliliği	6	13,33
Endüstriyel patlayıcıların etkileri	4	8,88
Elektrik kesintisi	4	8,88
Çevre kirliliği	1	2,22
Toprak kirliliği	1	2,22
Toplam*	45	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Öğrencilerin yaşadıkları köydeki en önemli çevre sorunlarına ilişkin görüşlerine bakıldığında görüşlerinin en çok çöpler-atıklar ve su kirliliği kategorilerinde toplandığı görülmektedir. İlk üç sırada en fazla insanlar tarafından çevreye atılan çöpleri (f=12, %26,66), su kirliliğini (f=10, %22,22) ve hayvan dışkıları ile gelişmiş güzel atılmış çöplerden kaynaklanan görüntü kirliliğini (f=7, %15,55) ifade ettikleri görülmektedir. Buna göre öğrenciler en fazla çevreye atılan çöplerin ve su kirliliğinin köydeki en önemli çevre sorunları olduğunu düşünmektedirler. Diğer yandan en az görüş ise çevre kirliliği (f=1, %2,22) ve toprak kirliliği (f=1, %2,22) şeklinde ifade edilmiştir. Az sayıda olmakla birlikte bazı öğrenciler çevre sorunlarına sebebiyet verdiği düşüncesiyle köyün yakınındaki taş ocağında yapılan patlamalara (f=4, %8,88) değinmişlerdir. Ö17 “Taş ocağında bomba atıyorlar ve bomba tozlu kirli hava bizi hasta ediyor” şeklinde cevap vererek bu sorunu insan sağlığı ile ilişkilendirmiştir. Ayrıca bazı öğrencilerin köyde yaşanan elektrik kesintilerini de (f=4, %8,88) bir çevre sorunu olarak belirttikleri görülmektedir. Ö10 bu durumu “Cereyanları (elektrik) kesiyorlar akşamları karanlıkta kalıyoruz.” şeklinde ifade etmiş, ancak bu görüşü irdelemek amacıyla kendisine ve aynı görüşü veren diğer arkadaşlarına elektrik kesintileri ile çevre sorunları arasında nasıl bir ilişki olduğunu düşündükleri sorulduğunda “çevremizi etrafımızı göremiyoruz” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Öğrencilerin “Ülkemizdeki en önemli çevre sorunları nelerdir?” görüşme sorusuna verdikleri cevaplar, Tablo 6’da “ülkemizdeki çevre sorunları” teması altında kodlanarak verilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin ülkemizdeki en önemli çevre sorunlarına ilişkin görüşleri

Ülkemizdeki çevre sorunları	f	%
Hava kirliliği	14	31,82
Su kirliliği	12	27,27
Toprak kirliliği	9	20,45
Çöpler - Atıklar	4	9,09
Yeşil alanların tahribi	2	4,54
Görüntü kirliliği	1	2,27
Erozyon	1	2,27
Endüstriyel patlayıcıların etkileri	1	2,27
Toplam*	44	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Öğrenciler ülkemizdeki en önemli çevre sorunları olarak en fazla ilk üç sırada hava kirliliği (f=14, %31,82), su kirliliği (f=12, %27,27) ve toprak kirliliğini (f=9, %20,45) belirtmişlerdir. Buna göre öğrencilerin en fazla hava, su ve toprak kirliliğinin ülkemizdeki en önemli çevre sorunları olduğunu düşündükleri söylenebilir. Diğer yandan, çok az sayıda olmakla birlikte bazı öğrenciler ormanlık yeşil alanların tahribi (f=2, %4,54) ve erozyonu (f=1, %2,27) Türkiye’de yaşanan önemli çevre sorunları olarak ifade etmişlerdir. Ö1 “Ormandaki ağaçları kesiyorlar ve ev pencereleri yapıyorlar”, Ö5 ise “Ormanlarda piknik yapılıp sigara, kömür, cam bunlar atılıyor orman yangını oluşuyor.” şeklinde cevap vermiştir. Ö10 sadece “erozyon” sözcüğünü yazarak görüşünü belirtmiş, açıklama yapmamıştır. Ayrıca Ö1 “...dinamit patlatılarak hava kirleniyor” görüşü ile yine hava kirliliği ile ilişkili olarak endüstriyel patlayıcıların olumsuz etkisine değinmiştir.

Öğrencilerin “Dünyamızdaki en önemli çevre sorunları nelerdir?” görüşme sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 7’de “dünyamızdaki çevre sorunları” teması altında kodlanarak verilmiştir.

Tablo 7. Öğrencilerin dünyadaki en önemli çevre sorunlarına ilişkin görüşleri

Dünyamızdaki çevre sorunları	f	%
Hava kirliliği	11	30,55
Çöpler - Atıklar	9	25,00
Su kirliliği	6	16,66
Toprak kirliliği	4	11,11

Görüntü kirliliği	3	8,33
Çevre kirliliği	1	2,77
Savaşların olumsuz etkileri	1	2,77
Doğa olaylarının olumsuz etkileri	1	2,77
Toplam*	36	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Öğrenciler dünyamızdaki en önemli çevre sorunları olarak ilk üç sırada en fazla hava kirliliğinden (f=11, %30,55), insanlar tarafından çevreye atılan çöplerden (f=9, %25,00) ve su kirliliğinden (f=6, %16,66) bahsetmişlerdir. Bu görüşlere göre öğrencilerin en fazla hava kirliliği, çöp sorununu ve su kirliliğini dünyamızdaki önemli çevre sorunları olarak değerlendirdikleri düşünülebilir. Diğer yandan en az görüşler ise savaşlardan (f=1, %2,77) ve doğa olaylarından (f=1, %2,77) kaynaklanan çevre sorunları olarak ifade edilmiştir. Ö6 “*Savaş olduktan sonra topraklarımızı kirletiyorlar*” şeklinde verdiği görüşle savaşlar neticesinde meydana gelen çevre sorunlarına dikkat çekmiş, ancak bunu sadece toprak kirliliği ile ilişkilendirmiştir. Ö10 ise “*yağmur karlar...*” şeklinde verdiği görüşte kendisine bu düşüncesiyle ne gibi sorunları kastettiği sorulduğunda sel, çığ düşmesi gibi doğal felaketlerin çevresel etkilerini ifade etmeye çalışmıştır.

Öğrencilerin dünyadaki en önemli çevre sorunlarına ilişkin yaptıkları çizimlere yansıyan çevre sorunları Tablo 8’deki gibidir.

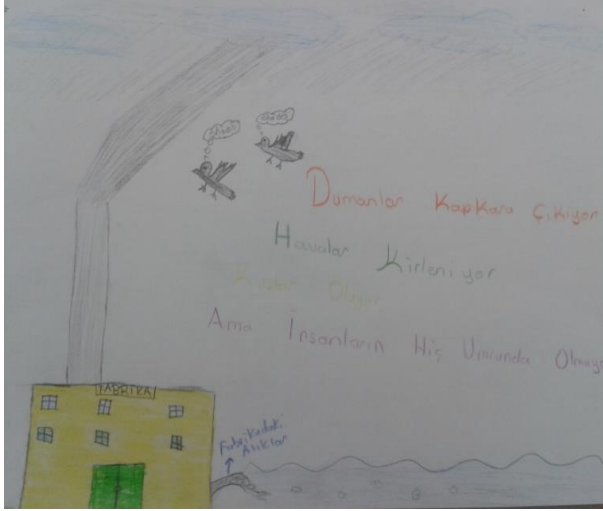
Tablo 8. Öğrencilerin çizimlerine yansıyan dünyadaki önemli çevre sorunları

Dünyamızdaki çevre sorunları	f	%
Hava kirliliği	13	36,10
Su kirliliği	8	22,20
Çöp sorunları	5	13,89
Fabrika atıkları	5	13,89
Yeşil alanların tahribi	3	8,30
Asit yağmurları	1	2,78
Toprak kirliliği	1	2,78
Toplam*	36	100

*Öğrenciler çizimlerinde birden çok çevre sorunlarına değinmiştir.

Yapılan çizimler incelenerek öğrencilere çizimlerinde hangi çevre sorunlarına değinmek istedikleri sorulmuş, çizimlere ilişkin verilerin kodlanmasında öğrencilerin ifadeleri dikkate alınmıştır. Öğrencilerin dünyadaki en önemli çevre sorunları ile ilgili olarak yaptıkları çizimlerde belirttikleri çevre sorunlarının en fazla hava kirliliği (f=13, %36,10) ve su kirliliği (f=8, %22,20) olduğu görülmekte, bu görüşleri çöp sorunları (f=5, %13,89) ve fabrika atıkları (f=5, %13,89) takip etmektedir. Ö1 yapmış olduğu çizimde fabrika bacalarından çıkan duman ve nehre bırakılan atıklardan dolayı hava ve su kirliliği

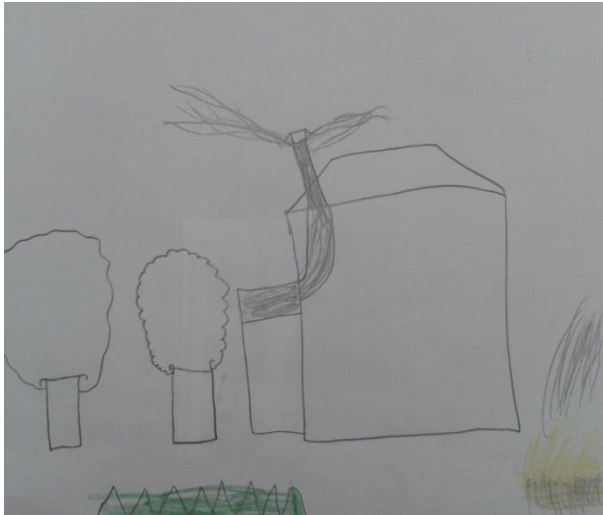
oluşturduğuna, kuşların bu durumdan olumsuz etkilendiğine değinmiştir (Çizim 1). Ö8 yapmış olduğu çizimde yere çöp atan bir kişinin bir başka kişi tarafından uyarılışına ve evin bacasından çıkan dumanın oluşturduğu hava kirliliğine değinmiştir (Çizim 8). Ö10 ise çiziminde anız yakılmasına yer vermiş, yaptığı açıklamada bu olayı hava ve toprak kirliliği ile ilişkilendirmiştir (Çizim 10). Çizimler arasında sadece Ö17 asit yağmurlarına değinmiş, araba egzozlarından çıkan gazların havayı kirlettiğini bu nedenle asit yağmurlarının oluştuğunu ifade etmiştir (Çizim 17). Öğrencilere ait bazı çizimler aşağıda verilmiştir.

Çizim 1

Çizim 8

Çizim 10

Çizim 17

Genel olarak öğrencilerin köy, ülke ve dünya ölçeğindeki çevre sorunlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde öğrencilerin her üç durumda da ilk sıralarda yaşadıkları yakın çevredeki çevre sorunlarını ifade ettikleri, bu sorunları çevreye atılan çöpler, hava - su - toprak kirliliği şeklinde genel ifadelerle açıkladıkları görülmektedir. Ülkemizdeki ve dünyadaki çevre sorunlarını yine yakın çevrelerindeki çevre sorunlarıyla ifade eden öğrencilerin görüşlerinin daha çok yerel düzeyde kaldığı, aynı zamanda yerel çevre sorunlarından küresel çevre sorunlarına doğru görüşlerinde sayısal olarak bir azalma olduğu anlaşılmaktadır.

d. “Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesine ilişkin görüşleri nelerdir?” araştırma sorusuna ilişkin bulgular aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin “Çevre sorunlarının önlenmesinden kim/kimler sorumludur?” görüşme sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 9’da “sorumlular” teması altında kodlanarak verilmiştir.

Tablo 9. Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesi sorumluluğuna ilişkin görüşleri

Sorumlular	f	%
Çöp toplama görevlileri (Çöpçüler...)	11	32,35
Devlet genel yönetimi (Cumhurbaşkanı, bakanlar...)	11	32,35
Vatandaşlar (Halk, büyükler...)	5	14,70
Devlet yerel yönetimi (Belediye, muhtar...)	3	8,82
Kendimiz (Biz)	2	5,88
Çevre ile ilgili kuruluşlar (TEMA)	2	5,88
Toplam	34	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Tablo 9’deki görüşlere göre öğrenciler çevre sorunlarının önlenmesinden daha çok çöp toplama görevlilerini, devlet genel ve yerel yönetimleri ile diğer vatandaşları sorumlu tutmaktadırlar. Verilen görüşler içerisinde öğrencilerin “ben”, “biz” gibi ifadelerle kendilerini çözümün merkezine yerleştirdikleri görüşler (f=2, %5,88) oldukça azdır. Diğer yandan da az sayıda öğrencinin çevre ile ilgili kuruluşlara değindiği görülmektedir (f=2, %5,88).

Öğrencilerin “Çevre sorunlarının önlenmesi için neler yapılmalıdır?” görüşme sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 10’da “çevre sorunlarının önlenmesi” teması altında kodlanarak verilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesine ilişkin önerileri

Çevre sorunlarının önlenmesi	f	%
Çöp toplama faaliyetleri	12	46,15
İnsanların uyarılması	9	34,62
Endüstriyel çalışmalarla ilgili önlemler	3	11,54
Geri dönüşüm uygulamaları	2	7,69
Toplam	26	100

*Öğrenciler birden fazla kategoriye giren cevaplar vermişlerdir.

Öğrencilerin çevre sorunlarının önlenmesine ilişkin önerilerinde de daha çok yakın çevrelerinde gözlemledikleri çöp sorununun giderilmesine yönelik “çöplerin çöpçüler tarafından toplanması”, “çöplerin çöp kutusuna atılması” gibi Tablo 10’da “çöp toplama faaliyetleri” şeklinde kodlanılan önerilerde (f=12, %46,15) buldukları görülmektedir. Diğer yandan bazı öğrenciler insanların uyarılmasına (f=9, %34,62) ve bazı öğrenciler ise endüstriyel çalışmalarla ilgili önlemler alınmasına (f=3, %11,54) yönelik önerilerde bulunmuşlardır. En az görüşün geri dönüşüm uygulamalarına (f=2, %7,69) ilişkin olduğu görülmektedir. Ö6 “*Bence başbakan insanlara şöyle demeli insanlar size diyorum demeli çevredeki çöpleri hemen toplamanız gerekiyor ve dünyamız kirlenebilir*”, Ö4 “*Tabelalar asılmalıdır, herkes uyarılmalıdır*” ve Ö8 ise “*Belediyeler her yere çöp kutuları vermelidir, muhtarlar hayvan dışkılarını kaldırmalıdır, belediyeler geri dönüşüme alınacak şeylerin alınmasını sağlamalı*” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Ö17 “*Fabrika bacalarına filtre takılmalıdır*” ve Ö15 “*Dinamit patlamasının önlenmesi gerekir.*” şeklinde görüş bildirerek endüstriyel çalışmalarla ilgili alınması gereken önlemlere değinmişlerdir. Diğer yandan Ö5’in “*Kömür yakmak yerine odun yakıp havayı kirletmeyelim.*” şeklinde bildirdiği görüşü kendisinden açıklaması istendiğinde kömür yerine odun yakılarak hava kirliliğinin önlenilebileceğini belirtip kömürün oduna göre daha ağır bir kokusu ve rengi olduğunu ifade etmesi, hava kirliliği ve yakacak olarak kaynak kullanımını konusunda bir çelişki içerisinde olduğunu düşündürmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bir köy okulunda öğrenim görmekte olan ilkokuldan ortaokula geçiş sürecinin başındaki 5.sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada ulaşılan sonuçlar genel olarak şu şekildedir:

Öğrencilerin çevre ile ilgili etkinliklere katılımlarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler çevre ile ilgili yapılan etkinlikleri ilgi çekici bulmamakta ve ayrıca bu konuda yeterince etkinlik yapılmadığı anlaşılmaktadır. Uluçınar-Sağır, Aslan ve Cansaran (2008) ve Kahyaoğlu ve Özgen (2011) de yapmış oldukları çalışmalarda öğrencilerin çevre ile ilgili çalışmalara katılımlarının düşük düzeyde olduğunu

saptamışlardır. Diğer yandan Şimşekli (2004) bir çalışmada okulların çevre ile ilgili çalışmalara yeterince duyarlı olmadıklarını belirlemiştir. Dolayısıyla çevreyle ilgili etkinliklerin ilgi çekici olmaması ya da bu konuda okullarda yeterince etkinlik yapılmaması günümüzde de öğrencilerin çevre ile ilgili etkinliklere yeterli düzeyde katılmamalarının önemli sebepleridir denilebilir.

Öğrenciler çevre sorunu kavramına ilişkin net tanımlamalar yapamamaktadırlar. Çevre sorunlarını sonuçları ve etkileri ile birlikte açıklayamadıkları gibi, daha çok görünür, yakın çevrelerinde gözlemledikleri sorunlarla ilişkilendirerek ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin köy, ülke ve dünya ölçeğindeki çevre sorunlarına ilişkin görüşleri, daha çok yakın çevrelerinde karşılaştıkları sorunlarla sınırlıdır. Dolayısıyla, küresel çevre sorunlarının yeterince farkında değillerdir. Küresel ısınma, asit yağmurları, son yıllarda artan terör olayları ile savaşların çevre üzerindeki etkilerine ilişkin farkındalıkları yetersizdir. Özdemir-Özden ve Özden (2015), çevre sorunlarına ilişkin öğrenci çizimlerinin incelenmesi üzerine yaptıkları araştırmada, küresel çevre sorunlarının öğrenciler tarafından daha az resmedildiğini saptamışlardır. Küresel çevre sorunlarının son yıllarda çeşitli TV, haber programlarına, belgesellere ve sinema filmlerine konu edildiği göz önüne alınırsa öğrencilerin bu konudaki en sağlam bilgiye ve üst düzey farkındalığa ancak ve ancak okullarda verilecek etkili bir çevre eğitimi ile ulaşacakları söylenebilir.

Öğrenciler çevre sorunlarının önlenmesi ile ilgili sorumluluğu genellikle kendileri haricindeki birey ya da birimlere yüklemektedirler. Bu sonuç, sorunların çözümünde sorumluluk alma eğilimi göstermediklerinin bir göstergesi olabilir. Bir köy okulunda gerçekleştirilen araştırmada ulaşılan bu sonuç ile Ersoy ve Türkkın (2010)'ın Eskişehir il merkezinde yaptıkları çalışmanın sonucu çelişmektedir. Okulda çevre ile ilgili etkinliklerin ve öğrencilerin bu etkinliklere katılımlarının yetersiz olmasının yanı sıra, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan düşük olarak değerlendirilecek bir yerleşim biriminde yaşıyor olmaları ulaşılan sonucu etkileyebilmektedir.

Sorunlara ilişkin sorumluluğu kendileri dışındaki birey ve birimlere yükleyen öğrenciler, çevre sorunlarına ilişkin çözüm belirttikleri önerilerde de daha çok diğer birey ve birimlerin almaları gereken önlemler üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Diğer yandan öğrencilerin çözüm önerilerinin yeterince sürdürülebilir olmadığı anlaşılmaktadır. Sürdürülebilir bir çözüm önerisi olarak değerlendirilecek olursa çok az sayıda öğrencinin geri dönüşüm uygulamalarına dikkat çektiği görülmektedir. Yenilenen Fen Bilimleri Öğretim Programının (2013) vizyonunda ve Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre kazanımları içerisinde sürdürülebilir kalkınma bilincine de vurgu yapılmaktadır. Dolayısıyla, yapılan bu araştırmada öğrencilerin sürdürülebilir çözüm önerileri sunamamaları öğrencilerdeki sürdürülebilir kalkınma bilincinin yetersizliğini de yansıtmaktadır.

Öğrenciler zihinlerinde çevre sorunlarının çözümüne ilişkin çeşitli yanılgılar taşıyabilmektedirler. Bazı öğrencilerin kömür yerine odun yakılmasının bir çözüm olacağını düşünmeleri, ifade ettikleri bu önerileri ile ormanların devamlılığının tehlikede olması arasındaki ilişkiyi fark edemediklerini göstermektedir.

Yapılan bu araştırmada, ulaşılan sonuçlara dayanarak aşağıda yer alan önerilerde bulunulabilir:

Çevre ile ilgili okul içi, okul dışı etkinlikler ve öğrencilerin bu etkinliklere katılımları artırılmalıdır. Katılımı artırmak için öğrencilerin fikirleri alınarak ilgi çekici etkinlikler tasarlanabilir. Planlanan etkinlik ve derslerin öncesinde ön bilgilerin yoklanması öğrencilerin mevcut hatalı bilgi ve yanlışlarının ortaya çıkarılmasına fayda sağlayabilir. Böylece, öğrencilerin çevre eğitimine ilişkin öğrenme ihtiyaçları ortaya çıkarılarak etkili bir çevre eğitimi süreci planlanabilir. Diğer yandan, etkinlikler öğrencilerin kendilerini çevre sorunlarının merkezine almalarına fırsat tanıyacak şekilde planlanmalıdır. Kendilerini çevre sorunlarının merkezinde hissetmeleri sağlandığında, bu durum sorunların çözümünde sorumluluk alma eğilimi göstermelerine de katkı sağlayacaktır. Bunun için rol oynama, altı şapkalı öğrenme, argümantasyon tabanlı öğrenme gibi öğrenci merkezli öğretim yöntem ve tekniklerinden yararlanılabilir. Aynı zamanda öğrenciler, çevre ile ilgili çalışma yapan sivil toplum kuruluşları ve bu kuruluşların faaliyetleri hakkında bilgilendirilmelidir. Bunun için konu ile ilgili kuruluşlara ziyaretler düzenlenebilir. Etkinliklerin planlanmasında yakından uzağa öğrenme ilkesi dikkate alınarak yakın çevrelerindeki fabrika, park alanlarına, sulak alanlara, tarım alanlarına vb. yerlere çevre gezileri düzenlenebilir, bu bölgelerdeki atıklardan alınan örnekler üzerinde güvenli bir sınıf ya da laboratuvar ortamında basit deneysel etkinlikler yapılabilir. Yapılan bu çalışmalar küresel çevre sorunlarıyla da ilişkilendirilmelidir. Diğer yandan, sosyoekonomik ve sosyokültürel açıdan düşük düzeydeki yerleşim birimlerinde eğitim öğretim hizmeti vermekte olan köy okulları üzerindeki araştırmalar artırılmalıdır. Köy okullarının içinde buldukları fiziksel ve sosyal şartlar göz önünde bulundurularak ihtiyaçları karşılanmalı, çevre eğitimine ilişkin gerekli fiziksel altyapısı güçlendirilmelidir. Tek tip öğretim program ve planlamalarının ülkenin bütün yerleşim yerlerinde aynı etkiyi gösteremeyeceği düşünüldüğünde, köy okullarında görev yapan öğretmenlerin buldukları yerleşim birimlerinin şartlarına uygun verimli çalışmalar yapabilmeleri için planlamalarında öğretmenlere esneklik tanınmalı, hizmet içi eğitimlerle öğretmenlere etkili bir çevre eğitimine ilişkin gerekli güncel bilgi ve beceriler kazandırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Bozkurt, O. ve Cansüngü-Koray, Ö. (2002). İlk öğretim öğrencilerinin çevre eğitiminde sera etkisi ile ilgili kavram yanlışları, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 67-73.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çabuk B., ve Karacaoğlu, C. (2003). Üniversite öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Ersoy, A. F. ve Türkkın, B. (2010). İlköğretim öğrencilerinin çizdikleri karikatürlere yansıttıkları sosyal ve çevresel sorunların incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 96-109.
- Kahyaoğlu, M. ve Özgen, N. (2011). Kırsal kesimde yaşayan ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi ve çevre sorunlarına yönelik görüşleri, *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(3), 102-115.
- MEB (2013). İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8.sınıflar) öğretim programı, Ankara.
- Özdemir-Özden, D. ve Özden, M. (2015). Çevre sorunlarına ilişkin öğrenci çizimlerinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (37), 1-20.
- Şimşekli, Y. (2004). Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik çevre eğitimi etkinliklerine ilköğretim okullarının duyarlılığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 83-92.
- Uluçınar-Sağır, Ş., Aslan, O. ve Cansaran, A. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevre bilgisi ve çevre tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 7(2), 496-511.
- Yangın, S. ve Filik-İşçen, C. (2013). Çevre eğitimi: Mevcut durum ve yaşanan sorunlar (recep tayyip erdoğan üniversitesi ve eskişehir osmangazi üniversitesi örneği). *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 131-150.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.